

עניינים תוכן

- מבוא: 3
- פרק א: דיון תיאורטי: האימפריאליזם והקולוניאליזם האירופאי במאה התשע עשרה: 6
- פרק ב: המשימה המתרבתת של הקולוניאליזם האירופאי – רעיון ומדיניות. 8
- פרק ג: חינוך במושבות בריטניה וצרפת: 11
- ג1. מדיניות החינוך במושבות בריטניה באפריקה: 11
- ג2. מדיניות החינוך הבריטי במושבת קניה: 13
- ג3. מדיניות החינוך במושבות צרפת באפריקה: 17
- ג4. מדיניות החינוך במושבת אלג'יריה הצרפתית: 18
- סיכום ומסקנות: 23
- ביבליוגרפיה: 27

מבוא:

תופעת הקולוניאליזם האירופאי התרחבה משמעותית מסוף המאה התשעה עשרה ועד לאמצע המאה העשרים כולה בין היתר קידום אינטרסים לאומיים של המעצמות, לרבות כלכלי, לאומי ובינלאומי לצד יישום של מדיניות השליחות המתרבתת. לפיה, המניע האלטרואיסטי לכיבוש האירופאי על טריטוריות מעבר לגבולות יבשת אירופה, נעוץ בחובה המוסרית של האדם הלבן לפתח את האדם השחור ולהביאו לרמה תרבותית נאורה. במטרה להשיג יעד זה, עשו השליטים הקולוניאליסטים שימוש בתחומים חברתיים, על מנת לפרוס משנתם לתירבות העמים הנכבשים, לרבות בתחומי משפט, רפואה, דת וחינוך. עבודה סמינריונית זו הנכתבת במסגרת הקורס 'הקולוניאליזם האירופאי' המהווה נושא רחב והכללי של ומתוכו אצמצם הדיון אודות השליחות המתרבתת באמצעות התבוננות מחקרית על תחום החינוך. בתוך שכך, אעשה שימוש בקניה הקולוניאליסטית תחת שלטון בריטניה ואלג'יריה הקולוניאליסטית תחת שלטון צרפת במקרה בוחן לבחינה פרטנית של מערכות החינוך שהוכפפו בטרטוריות אלה בתקופה הקולוניאליסטית.

שאלת המחקר:

באיזה אופן השפיע השלטון הקולוניאלי על מערכת החינוך של נתיניו במושבות הכבושות באפריקה?

השערת המחקר:

לדעתי, ההשפעה של החינוך הקולוניאלי הייתה הן חיובית והן שלילית. עם זאת, אני משערת כי השפעה חיובית הייתה ניכרת יותר. זאת מתוך סברה, כי החינוך האירופאי והמודרני שהטמיעו השלטונות הכובשים הצליח לקדם את הנתינים האפריקנים שהיו נחשלים באופיים בעיניהם של הכובשים האירופים.

מתודולוגיה:

תחום הזמן הכרונולוגי החל משלהי המאה התשעה עשרה ובאכה המחצית הראשונה של המאה העשרים. במהלך טווח היסטורי זה הגיע לשיאו הקולוניאליזם האירופאי ובפרט כיבושן של קניה ואלג'יריה. שיטת המחקר של סמינריון זה היא איכותנית גרידא ומבוססת על ניתוח טקסטים. בין היתר, אעשה שימוש בקריאת ספרות מחקרית הן בעברית והן אנגלית. בכללה, ספרים, מאמרים וכתבי עת ובאמצעות ניתוחם ועיבודם אנסח את פרקי הדיונים במהלך העבודה ואחלץ ממצאים שיעניקו תמיכה במסקנת המחקר הסופית. כאמור, בחרתי להניח את קניה הבריטית ואלג'יריה הצרפתית במקרי בוחן בודדים, לכן המחקר אינדוקטיבי בעיקרו. משמע, ניתוח שני מקרים יחידים והסקת מסקנות בעבורם יתמכו בניסוח מסקנת המחקר הכללית לגבי החינוך במושבות שהיו נתונות תחת שלטון המעצמות האירופיות.

מבנה העבודה ותקציר פרקי הדיון:

העבודה תכתב בצורת משפך, משמע – מהנושא הרחב והכללי, קרי: הקולוניאליזם האירופאי, ממנו נגזרת המשימה המתרבתת ובכללה מדיניות החינוך ועד לבחינת מקרי הבוחן בקניה ואלג'יריה בתקופת שלטון בריטניה וצרפת בהתאמה.

לפיכך, פרק ראשון מניח הסברים של מונחים תיאורטיים, לרבות קולוניאליזם ואימפריאליזם, תוך כדי ציון הגדרות של מספר חוקרים שיעניקו נפח והסבר תיאורטי מספק שיחזק את הבסיס התיאורטי. במהלך הפרק נבחין עד כמה הייתה תופעת הקולוניאליזם רחבת ממדים, אסביר על המניעים הכלכליים, הלאומיים, הבינלאומיים והגאו-אסטרטגיים של המעצמות לכבוש טריטוריות זרות מעבר לשטח ריבונותן באירופה.

סקירת ספרות:

מן הספרות המחקרית בעברית, ראוי לציין לשבח את ספרה המקיף של החוקרת ד"ר רות גיינאו "הקולוניאליזם האירופאי – אידיאולוגיה, מדיניות, התנגדות". ספרה המרתק של גיינאו פורס יריעה רחבת היקף אודות תופעת הקולוניאליזם, תוך כדי הבנה בסיסית וראשונית באשר למניעים של הקולוניאליזם, מוסדיות שלטונם של האירופאים, ניצול ושעבוד העמים הנכבשים, בואכה השליחות המתרבתת ובכללה מדיניות החינוך ועד לתהליך הזה-קולוניאליזם שצבר תאוצה במאה הקודמת. נוסף לכך, הגדרות מדויקות אודות היסודות התיאורטיים שעל גבם נכתב הסמינריון נלקחו מהספר "פוליטיקה עולמית – מגמות ותמורות" של צ'ארלס קגלי ושאנון בלאנטון וכתמיכה והרחבה לדיון התיאורטי והעיוני, אעשה שימוש במאמרים אקדמיים של חוקרים ישראלים, לרבות בנימין נויברגר וכאמל מועד. נוסף לכך, ניתוח מדיניותם של הבריטים והצרפתים בתחום החינוך במבט כללי והנחת התפיסות והרעיונות באשר לשליחות המתרבתת יעשה תוך כדי דליית המידע מהספר "קולוניאליזם ודה-קולוניאליזם באפריקה" שנכתב על ידי שלוש החוקרות הישראליות אלה קרן, רות שמשוני-יפה ונעמי חזן.

בד בבד, אעשה שימוש במקורות באנגלית שמעניקים דוגמאות היסטוריות על המציאות הקולוניאליסטית בתחום החינוך כפי שהתרחשה בקניה ואלג'יריה. בין השאר, מאמר מקיף של חוקר מאוניברסיטת קנייה ג'וליוס גאטוגו (Julius Gathogo) המתאר במאמרו "Settler-Missionary Alliance in Colonial Kenya and the Land Question" את יישומה של מדיניות החינוך הבריטית שהתבצעה תחת חסותם של בתי ספר שניהלו על ידי מיסיונרים נוצריים. לצד זאת, אנתח את חשיבות מעמד השפה האנגלית בקניה בתקופה הקולוניאליסטית באמצעות מאמר אקדמי מקיף שבחן את החינוך בשפה האנגלית בתקופת הכיבוש הבריטי ואת ההשלכות לכך על קניה הפוסט קולוניאליסטית. בחלקי הדיון על מדיניות החינוך באלג'יריה קולוניאליסטית, אעשה ניתוח טקסטים מספרות מחקרית באנגלית ובפרט מתוך מחקרה של הסוציולוגית ואנתרופולוגית פאני קולונה (Fanny Colonna) ילידת ההתנחלות הלבנה באלג'יריה. מאמרה של קולונה פורס מידע רחב אודות החינוך הצרפתי והכיכוד נעשה שימוש בחינוך על מנת להצמיח אליטות מקומיות שהיו ברובד אוכלוסין המצומצם והכנוע תחת מרות השלטון הצרפתי. תחום השפה שמהווה מרכיב משמעותי במדיניות החינוך, ינותח הדיון האלג'ירי באמצעות מאמרה של החוקרת שארלי לה-רוקס (Cheryl Le Roux) מאוניברסיטת דרום אפריקה.